

Kirja-arviot

RAYMOND ARON: *Mémoires – 50 ans de réflexion politique*, 778 s., Julliard, Paris, 1983.

Viime syksynä ja vielä tänäänkin Ranskassa on puhuttu paljon Raymond Aronista. Kesälomilta palattaessa Aron julkaisi muistelmansa »50 vuotta poliittista pohdiskelua» ja lokakuussa hän kuoli. Molemmat tapahtumat aloittivat Aronin työn sisältöä ja sen vaikutuksia käsittelevän keskustelun. Tämän vuoden puolella tulkinnat Aronin perinnöstä ja perijöistä ovat saaneet entistä poleemisimpia piirteitä.

Aronin muistelmat ovat ongelmallista, ristiriitaisia kokemuksia herättävää lukemista. Teoksen pituus, vajaat 800 painosivua, on jo sellaisenaan aikamoisen urakan vaativa. Muistelmissaan Aron ei keskity ensisijaisesti ja suoraan omiin kokemuksiinsa tämän vuosisadan historiasta, vaan hän on työstänyt tämän viimeisen teoksensa keskittymällä omaan kirjalliseen työhönsä, sen saamaan erityisesti kielteiseen kritiikkiin ja käymäänsä kirjeenvaihtoon. Voi olla, että syy tähän muistelmien tekotapaan oli Aronin viimeisten elinvuosien sairastamisessa. Joka tapauksessa muistelmien metodi on tehnyt teoksesta raskaan ja suoraan sanoen liian pitkän. Toisaalta Aronin »kylmän pelkistetty» tyyli ja kielenkäyttö viehättävät asiallisuudellaan. Ja kääntäen, ehkä vahingossa mukaan tulleet tunteenpurkaukset korostuvat täten entisestään.

Oman kirjallisen työn lisäksi Aronin muistelmissa ovat mielenkiintoisia hänen kuvauksensa tutkijayhteisöstä ja yliopistomaailmasta; Saksan kokemukset 1930-luvulla ja Ecole Nationale Supérieure, Pariisin yliopiston eri kaudet ja erityisesti vuoden 1968 kokemukset sekä viimeiseksi College de France. Myös lehtityön ohella syntyneet kuvaukset erityisesti Le Figaron ja L'Expressin eri vaiheista ovat hyvinkin mielenkiintoista luettavaa.

Kaikkea sitä, mitä Aron on sanonut omasta tuotannostaan, sen herättämistä keskusteluista ja omien tulkintojensa paikkansapitävyydestä ei voi edes yrittää referoida lyhyessä katsauksessa. Niinpä keskityn yhteen Raymond Aronin aiheeseen – sotaan. Aron julkaisi 25 vuoden aikana kolme laajempaa, pohtivaa teosta sodasta, sen teorioista ja yhteyksistä historialliseen kehitykseen sekä sotien erityisluonteesta 20. vuosisadalla. Näissä teoksissa Aron yrittää eri näkökulmista päästä kiinni

sodan problematiikkaan. Vuonna 1951 julkaistussa *Les Guerres en Chaine* -teoksessa hän pyrkii tarkastelemaan sotien lähinnä maantieteellisesti laajenevaa luonnetta. Aron väittää ensimmäisen maailmansodan kulminoituneen lähinnä rintamalla käytyyn sotaan, jossa taisteltiin miljoona-armeijoiden avulla muutamasta kilometristä. Toisen maailmansodan hän näki laajenneen planetaarisiksi ulkoeurooppalaisten osallistuessa ratkaisevalla tavalla täällä syntyneeseen »paloön». Seuraavassa »sotakirjassaan», *Paix et Guerre entre les Nations*, 1962, Aron pohtii kylmän sodan tulkintavaihtoehtoja ja erityisesti sodan luonteen suhdetta yhteiskuntakehitykseen. Toisen maailmansodan tuhattua Euroopan dominoivan aseman ja tuotua sen ulkopuoliset suurvallat maailmanpolitiikan johtoon Aron pitää kylmää sotaa eräänlaisena totaalisena sodan selkeästi ja tietoisesti valittuna sijaisena. Toisaalta hän kehittää edelleen aikaisemmin esittämäänsä laajenemisteesiä nähdessä toisen maailmansodan jälkeisten suurvaltasuhteiden ilmentyneen paikallisina ja hajanaisina sotina. Suurvallat olivat aikaisemmasta merkittäväällä tavalla poiketen mukana mm. Korean, Vietnamin ja Lähi-Idän sotinäyttämöillä aivan konkreettisesti, jollei muuten niin ainakin sotamateriaalin toimittajina.

Noin 15 vuotta myöhemmin Aron teki todella mahtavan yrityksen päästä kiinni sodankäynnin erityisongelmiin tällä vuosisadalla. Vuonna 1976 ilmestyi hänen teoksensa *Penser la Guerre*, Clausewitz, jonka ensimmäisessä osassa hän yrittää pelkistää Clausewitzin ajattelun »puhtaan teorian» ja sen sidonnaisuuden 1800-luvun alun Euroopan historiaan. Toisessa osassa Aron pyrkii soveltamaan Clausewitzin teorian filosofiaa ja tulkintavaihtoehtoja 1900-luvun tilanteisiin ottaen huomioon aikaisemmin esittämänsä teesit sotien laadullisesti erilaisista leviämistendensseistä ja suhteesta yhteiskuntakehitykseen.

Aron korostaa voimakkaasti, että Clausewitz ei ollut sodankäynnin doktriinin luoja tai kehittäjä, vaan hän oli ennen kaikkea sodan filosofi ja tutkimuksen teoreetikko. Aron pitää Clausewitzin teoreettisia periaatteita ehdottomasti kehittämisen arvoisina. Kun usein Clausewitzin kohdalla on tyydytty huomioimaan, että hän pitää sotaa politiikan ja nimenomaan valtion politiikan jatkeena Aron korostaa, että 20. vuosisadalla sotia voidaan tulkita myös yhteiskuntakehityksen pohjautuen, määrittäen se monella tavalla valtioiden politiikkaa. Aron näyttää miten Clausewitzin tulkinnat selittävät sekä kansansodan että ydinsodan vaihtoehdot

ja niiden yhtäaikaiset esiintymismahdollisuudet. Ei koskaan sota ole esiintynyt yhtä monimuotoisena kuin nykyisin, skaala kattaa yksittäisistä terroriteoista totaaliin vyöhykepommituksiin ulottuvat vaihtoehdot väittää Aron. Euroopan nykyisten rauhanliikkeiden näkökulmasta Aronin tulkinta, jonka mukaan sota on aikaisempaan verrattuna lähestynyt yksityistä kansalaista, on mielenkiintoinen. Toisaalta Aron korostaa, että clausewitziläisen teorian pohjalta ei voida ennustaa syntykö ydinsota vai ei. Mielenkiintoista on myös se, että Aron väittää niin itä- kuin länsiliittoutumien strategioiden perustuvan Clausewitzin teoreettisista premisseistä lähteviin erilaisiin, vaan ei ristiniitaisiin tulkintoihin.

Sotateeman lisäksi Aronin hänen omiin teoksiinsa perustuvat muistelmat sisältävät hyvin paljon mielenkiintoista toisen maailmansodan jälkeisen kansainvälisen politiikan, yhteiskuntien muutoksen ja marksilaisen analyysin alalta. Aronin suhtautuminen Neuvostoliittoon ja marksilaisuuteen on ongelmallista, jopa häiritsevää. Marksilaisuudessa hän korostaa nuoren ja vanhan Marxin sekä tieteellisen ja poliittisen Marxin eroa, eikä tätä tapaa voida pitää sen paremmin originellina kuin hedelmällisenäkään. Niinpä Aron usein tyytyy spekuloidaan tieteellisen marksilaisuuden »sortumisesta sovjetisiin». Voidaan sanoa hänen tunteneen jopa jonkin asteista vainoharhaa suhteessaan Neuvostoliittoon. Hän kutsuukin Neuvostoliittoa »vuosisadan syöväksi» ja voi ainoastaan ihmetellä, miksei hän ole pystynyt nyansoidumpaan ja realistisempaan kuvaan, hélas, kriittisyyttään unohtamatta.

Hyvin mielenkiintoinen ja samalla kertaa hauska on Aronin sivujuoni Sartresta ja omasta Sartre-suhteestaan. Aihe kulkee koko teoksen läpi ja epilogissa Aron tyylistään poiketen antautuu tunteilleen ja nousee melkein lyyriisiin ulottuvuuksiin.

Muistelmiansa alkuosassa kuvatessaan koulu- ja opiskeluaikojaan Aron kertoo tovereistaan Jean-Paul Sartresta, Paul Nizanista, Eric Weilista, Alexandre Kojève'ista ja muista. Sartren kohdalla hän korostaa omaa ihailuaan ja uskoaan Sartren lahjakkuuteen. Myöhemmin heidän tiensä eroavat, ennen kaikkea poliittisten näkemuserojen vuoksi ja Aron kommentoi Sartrea usein kovinkin piikikkäästi. Tuntuu jopa siltä, että hän ei yrittänytkaan ymmärtää Sartren käyttäytymistä. Mutta kirjansa loppuosassa hän palaa uudelleen opiskeluaikojensa Sartreen tuoden mukaan heidän suhteensa inhimillisiä piirteitä. Hän huomauttaa 25-vuotiaan Sartren arvioineen, että Hegelin tason saavuttaminen ei

liene ylivoimaista. Samoin eräs toinen tuon opiskelijaryhmän jäsen oli vakuuttanut ylittävänsä Weberin merkityksen sosiaalitaloudellisen tutkimuksen alueella. Loppuosassa Aron antaa myös oman tulkintansa hänen ja Sartren uudesta lähestymisestä ennen Sartren kuolemaa, aihe, joka vuonna 1980 herätti paljonkin keskustelua Ranskassa. Aron tyrmää spekuloinnit ideologisesta tai filosofisesta lähentymisestä ja paljastaa, että kysymyksessä oli vain läpi elämän myrskyisten vuosien jatkunut inhimillinen »tervehtimisystävyyys», jota lehdistö yritti Valery Giscard d'Estaingin hallinnon loppuvaiheessa paisuttaa ja hyödyntää poliittisiin päämääriin.

Raymond Aronin muistelmat päättyvät hänen oman työnsä ja hänen omien mahdollisuuksiensa tilittämiseen. Tässä Aron käyttää aikaisempaa inhimillisempää tyyliä kuvatessaan omaa vanhentumistaan, sairastamistaan ja suhtautumistaan lähestyvään kuolemaan.

T u o m o M e l a s u o